

POSTANOWIENIE

Dnia 21 kwietnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)

SSN Dariusz Zawistowski

SSN Karol Weitz (sprawozdawca)

w sprawie ze skargi L. H.

o wznowienie postępowania

w sprawie z wniosku Skarbu Państwa - Starosty Otwockiego

z udziałem L. H., J. S., A. T., Gminy Otwock, Skarbu Państwa - Państwowego
Gospodarstwa Leśnego Lasów Państwowych Nadleśnictwa C.

o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości przez zasiedzenie,

na posiedzeniu niejawnym 21 kwietnia 2023 r. w Izbie Cywilnej w Warszawie,

na skutek skargi kasacyjnej Skarbu Państwa - Państwowego Gospodarstwa
Leśnego Lasów Państwowych Nadleśnictwa C.

od postanowienia Sądu Okręgowego Warszawa - Praga w Warszawie

z 5 czerwca 2019 r., sygn. akt IV Ca 1444/18,

1. Oddala skargę kasacyjną.

**2. Zasądza od Skarbu Państwa - Państwowego Gospodarstwa
Leśnego Lasów Państwowych Nadleśnictwa C. na rzecz L. H.
kwotę 2.700 zł (dwa tysiące siedemset złotych) tytułem zwrotu
kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 18 marca 2015 r. w sprawie z wniosku L. H.
z udziałem Skarbu Państwa – Starosty Otwockiego, Skarbu Państwa –
Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe Nadleśnictwo C. Gminy

Otwock, J. S. i A. T. o wznowienie postępowania w sprawach Ns 435/62 i Ns 379/66, Sąd Rejonowy w Otwocku zmienił postanowienia Sądu Powiatowego w Otwocku z 22 września 1966 r. i z 30 czerwca 1962 r. w sprawach Ns.379/66 i Ns. 435/62 w ten sposób, że oddalił wnioski Skarbu Państwa (pkt I. i II.) i orzekł o kosztach postępowania (pkt III). Sąd Rejonowy ustalił, że nieruchomości położona w O. przy ul. [...] składająca się z działki ew. nr [...], obr. [...], o powierzchni 790 m² była uregulowana w księdze wieczystej dawnej pod nazwą „M.”. Własność jej nabyła N. na mocy aktu notarialnego z 29 maja 1928 r. Nabyła ona również nieruchomości położoną w O. przy ul. [...], składającą się z działki ew. nr [...] o powierzchni 10 507 m², uregulowaną w księdze wieczystej dawnej pod nazwą „K.”, na podstawie aktu notarialnego z 28 listopada 1927 r. Zgodnie z postanowieniem Sądu Grodzkiego w Warszawie z 13 grudnia 1949 r. prawa do spadku po N. Ś., zmarłej [...] 1942 r., nabył H. Ś..

Dnia 23 grudnia 1949 r. H. Ś. udzielił M. K. pełnomocnictwa w formie aktu notarialnego do wykonywania wszystkich czynności i formalności w związku z zarządzaniem jego nieruchomościami, w tym położonymi w O. W tym czasie mocodawca mieszkał w W. przy ul. [...].

W 1962 r. Wydział Finansowy Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w O. działający imieniem i na rzecz Skarbu Państwa, wniósł o stwierdzenie zasiedzenia na rzecz Skarbu Państwa opuszczonej nieruchomości stanowiącej działkę ew. nr [...] o powierzchni 790,3 m², położonej w O. przy ul. [...]. Do wniosku załączono zaświadczenie PMRN Wydziału Gospodarki Komunalnej o wciągnięciu nieruchomości do wykazu majątków opuszczonych oraz stwierdzające, że adres właściciela nie jest znany, Jako uczestnik postępowania i właściciel nieruchomości wskazana została N. Ś., którą w postępowaniu reprezentował kurator.

Prawomocnym postanowieniem z 30 czerwca 1962 r., sygn. akt Ns. 535/62, Sąd Powiatowy w Otwocku stwierdził zasiedzenie nieruchomości zgodnie z wnioskiem, na podstawie dekretu z 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich.

Dnia 27 maja 1968 r. Wydział Finansowy Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w O., działający w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa, wniósł

o stwierdzenie zasiedzenia na rzecz Skarbu Państwa opuszczonej nieruchomości, stanowiącej działkę nr ew.[...]10 powierzchni 10 507 m², położonej w O. przy ul. [...]. Do wniosku załączono zaświadczenie PMRN Wydziału Gospodarki Komunalnej o wciągnięciu nieruchomości do wykazu majątków opuszczonych oraz stwierdzające, że adres właściciela nie jest znany. Jako uczestnik postępowania i właściciel nieruchomości wskazana została N. Ś., którą w postępowaniu reprezentował kurator. Sąd Powiatowy w Otwocku w sprawie o sygn. akt Ns. 379/66, prawomocnym postanowieniem z 22 września 1966 r. stwierdził zasiedzenie nieruchomości zgodnie z wnioskiem, na podstawie przepisów dekretu z 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich. H. Ś. wyemigrował z Polski i zamieszkał w Niemczech, gdzie zmarł [...] 1992 r. Spadek po nim, z wyłączeniem nieruchomości położonych w Polsce, na podstawie postanowienia Sądu w Charlottenburgu z[...]1stycznia 1993 r. nabyła żona F. Ś. w 9/20 częściach oraz córka L. H. w 11/20 częściach.

Dnia 22 października 2010 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie stwierdził, że w zakresie nieruchomości położonych w Polsce, spadek po zmarłym H. vel H. Ś. nabyły żona F. Ś. i córka L. H. po 1/2 części, natomiast w zakresie nieruchomości położonych w Polsce spadek po F. Ś., zmarłej [...] 1998 r. w M., nabyła L. H. w całości.

Odpisy postanowień w sprawach Ns.379/66 i Ns435/62 zostały doręczone pełnomocnikowi procesowemu L. H. 18 września 2012 r.

W następstwie dokonanych ustaleń Sąd Rejonowy w postanowieniu z 18 marca 2015 r. uznał, że postępowania w sprawach Ns. 379/66 i Ns. 435/62 były dotknięte nieważnością, gdyż w chwili ich zainicjowania N. Ś. już nie żyła. Nie toczyły się one z udziałem zainteresowanej osoby – H. Ś.. Według Sądu Skarb Państwa nie wykazał, że nieruchomości będące przedmiotem postępowań, stanowiły majątek opuszczony w rozumieniu dekretu z 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich, oraz że po zakończeniu wojny do 31 grudnia 1955 r. właściciel nie podjął działań zmierzających do odzyskania ich posiadania. W związku z tym Sąd zmienił postanowienia z 22 września 1966 r i z 30 czerwca 1962 r. w ten sposób, że wnioski oddalił.

Apelację od wyroku z 18 marca 2015 r. złożył Skarb Państwa – Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe Nadleśnictwo C. Sąd Okręgowy dla Warszawy – Pragi w Warszawie w dniu 5 października 2018 r. zmienił zaskarżone orzeczenie w ten sposób, że uchylił postanowienie Sądu Powiatowego w Otwocku z 30 czerwca 1962 r., sygn. akt Ns. 435/62, zniósł postępowanie w całości i stwierdził, że Skarb Państwa nabył przez zasiedzenie własność nieruchomości położonej w O. przy ul. [...], oznaczonej w księgach wieczystych Sądu Powiatowego dla Warszawy-Pragi, Wydz. VIII Ks. Publ. „M.”, stanowiącej działkę nr [...], o powierzchni 790,3 m², oraz uchylił postanowienie Sądu Powiatowego w Otwocku z 22 września 1966 r., sygn. akt Ns. 379/66, zniósł postępowanie w całości i stwierdził, że Skarb Państwa nabył przez zasiedzenie własność nieruchomości położonej w Ś. przy ul. [...], oznaczonej w księgach wieczystych Sądu Powiatowego dla Warszawy-Pragi Wydz. VIII Ks. Publ.- p.n. „K.”, stanowiącej działkę nr [...]¹, o powierzchni 10507 m².

Sąd drugiej instancji dokonał zmiany trybu postępowania z procesowego na nieprocesowy oraz ocenił istnienie podstaw wznowienia postępowania w świetle art. 524 k.p.c. Zaaprobował ocenę, że postępowanie o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa toczyło się bez udziału osoby uprawnionej, którą był następca prawny dotychczasowej właścicielki N. Ś.– jej syn H. Ś. i ocenił, że taka wadliwość uzasadniała wznowienie postępowania. Ustalenia Sądu pierwszej instancji Sąd Okręgowy przyjął jako podstawę swojego rozstrzygnięcia, uzupełniając je stwierdzeniem, że N. Ś. była osobą narodowości żydowskiej. Fakt ten oraz data jej śmierci stanowiły dla sądu podstawę dla domniemania faktycznego, że w czasie wojny została ona umieszczona w getcie i tym samym utraciła władztwo nad nieruchomościami objętymi wnioskami Skarbu Państwa. Z tych względów Sąd drugiej instancji uznał, że nieruchomości były majątkiem opuszczonym w rozumieniu art. 1 ust. 1 dekretu z 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i ponemieckich Sąd drugiej instancji przyjął także, że nie jest możliwe uznanie, iż posiadanie przeszło na syna N. Ś. – H. Ś. w wyniku spadkobrania. W cenie Sądu, skarżąca nie dowiodła, że po zakończeniu wojny doszło do odzyskania, przez następców prawnych N. Ś., posiadania przedmiotowych nieruchomości, ani że ona lub jej poprzednicy prawni

wystąpili o przywrócenie posiadania nieruchomości w terminie wynikającym z art. 15 ust. 2 dekretu, lub by podjęte były jakiekolwiek akcje zaczepne podczas biegu terminu przemilczenia określonego w art. 34 ust. 1 dekretu.

Skoro skarżąca nie wykazała, aby w tym okresie doszło do odzyskania posiadania przez nią lub jej poprzedników prawnych, należało stwierdzić, że Skarb Państwa nabył własność nieruchomości objętych wnioskami.

Od postanowienia z 5 października 20[...] r. skargę kasacyjną złożyła L. H.. Sąd Najwyższy postanowieniem z 19 czerwca 2018 r., sygn. akt I CSK 509/17, uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu Warszawa-Praga w Warszawie do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy nie podzielił ceny przyjętej przez sąd drugiej instancji skutkującej uznaniem, że doszło do zasiedzenia nieruchomości przez Skarb Państwa. Wskazał, że z notoryjnego faktu represji wobec osób narodowości żydowskiej nie może wynikać wniosek o umieszczeniu N. Ś. w getcie i w związku z tym pozbawienia jej jakiegokolwiek władztwa nad nieruchomościami. Tego rodzaju nieuprawnione wnioskowanie doprowadziło Sąd Okręgowy do błędnego zastosowania przepisów o utracie posiadania. Powołując się na art. 228 Kodeksu Napoleona Sąd Najwyższy stwierdził, że o utracie posiadania nad nieruchomościami można byłoby mówić w przypadku: utraty *corpus* i *animus*, np. przy alienacji, czyli wyzbyciu się rzeczy dla drugiej osoby lub przy porzuceniu rzeczy: utraty *corpus* z zachowaniem *animus*, gdy mimo zamiaru posiadania rzecz zniszczyje: utraty *animus*, gdy wprowadzie rzecz ma się jeszcze we władaniu, ale już z zamiarem dzierżenia dla innej osoby.

W związku z tym Sąd Najwyższy nie zgodził się z zapatrywaniem, że utrata posiadania nieruchomości nastąpiła w związku z wojną (pozbawienie wolności N. Ś. i fizyczne odebranie nieruchomości na skutek działań okupanta). Przyjął, że utratę władztwa można rozważać dopiero wtedy, gdy posiadacz, który nie może rzeczą władać osobiście, utraci możliwość posiadania pośredniego przez inną osobę. Dlatego nie bez znaczenia pozostawała okoliczność, że N. Ś. miała spadkobiercę – syna H. Ś., który przeżył wojnę, a co mogłoby prowadzić do wniosku, że mógł on sprawować władztwo pośrednie nad nieruchomościami. Po

odwołaniu się do art. 1 i 2 dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 30 listopada 1939 r. o nieważności aktów prawnych władz okupacyjnych oraz własnego orzecznictwa, Sąd Najwyższy nie podzielił stanowiska, że umieszczenie w getcie prowadziło niejako automatycznie do utraty posiadania nieruchomości znajdujących się poza nim.

Ponownie rozpoznając sprawę Sąd Okręgowy przyjął, że wznowienie postępowania w sprawie podlega załatwieniu według przepisów kodeksu postępowania cywilnego na podstawie przepisów o trybie nieprocesowym. Sąd Okręgowy przychylił się do stanowisku o istnieniu podstawy wznowienia określonej w art. 524 k.p.c. i podzielił pogląd, że skarga o wznowienie postępowania została wniesiona w terminie określonym w art. 407 § 2 k.p.c. Oceniając kwestię, czy osoba uprawniona w okolicznościach sprawy utraciła posiadanie nieruchomości Sąd wskazał, że posiadanie w tym kontekście należy rozumieć zgodnie z ogólnymi przepisami prawa cywilnego bez nadawania mu szczególnego znaczenia na gruncie dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich. W sprawie chodziło zatem o przepisy Kodeksu Napoleona w wersji obowiązującej na obszarze byłego Królestwa Polskiego. Na tej podstawie Sąd Okręgowy ocenił, że N. Ś. do swojej śmierci w getcie [...] w dniu [...]1942 r. nie utraciła posiadania nieruchomości. Wskazał, że N. Ś. została pozbawiona wolności przez okupanta hitlerowskiego, czym odizolowano ją od nieruchomości, jednak nie mogło to skutkować utratą przez nią posiadania.

Spadek po N. Ś., otwarty z chwilą jej śmierci (art. 718 Kodeksu Napoleona), w tym posiadanie nieruchomości nabył jej następca prawny – syn H. Ś. (art. 713 Kodeksu), bez konieczności sądowego wprowadzenia go w posiadanie, gdyż taka potrzeba istniała wyłącznie w stosunku do następców nieprawych (art. 724 Kodeksu Napoleona). Oznacza to, że H. Ś. nie musiał podejmować jakichkolwiek działań zmierzających do objęcia w posiadanie nieruchomości spadkowych. Z kolei wobec treści art. 2230 Kodeksu Napoleona („Domniemywa się zawsze, że każdy posiada za siebie i pod tytułem właściciela, jeżeli dowiedzionym nie jest, że zaczął posiadać za drugiego”), ustanawiającego domniemanie samoistności posiadania, należało przyjąć, że H. Ś., będący w posiadaniu spornych nieruchomości, nie utracił go, co najmniej do 31 grudnia

1955 r. Z tych powodów bez znaczenia jest kwestia ewentualnego wystąpienia H. Ś. o przywrócenie posiadania w terminie określonym w art. 15 ust. 2 dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich, bądź też ocena podejmowanych przez niego działań jako potencjalnych akcji zaczepnych podczas biegu terminu przemilczenia zgodnie z art. 34 ust. 1 dekretu.

W ocenie Sądu Okręgowego, uwzględnienie powołanych przepisów Kodeksu Napoleona oraz dekretu – Prawo rzeczowe, zobowiązujących domniemywać istnienie posiadania H. Ś., spowodowało przerzucenie ciężaru dowodu na Skarb Państwa. Według Sądu Okręgowego, Skarb Państwa, nie zdołał jednak obalić wskazanych domniemań, tj. wykazać zaistnienia przesłanek uzasadniających nabycie własności nieruchomości na podstawie dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich. Złożone do akt spraw Ns. 435/62 i Ns.379/66 zaświadczenia Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Otwocku, które według uczestników miały potwierdzać status nieruchomości jako opuszczonych, nie stanowią dowodu negującego domniemanie posiadania przez H. Ś.. Apelujący nie wykazali, że nieruchomości zostały objęte nadzorem, a później przejęte przez odpowiedni urząd likwidacyjny (art. 7 i 12 dekretu). Z powołanych zaświadczeń wynika jedynie, że były ujęte w wykazach mienia opuszczonego Ś.i Ś.1. Nie zostało jednocześnie określone, kto i kiedy sporządził owe rejestry majątków opuszczonych. W tych okolicznościach Sąd Okręgowy podzielił ustalenie Sądu Rejonowego, że nieruchomości, o które w sprawie chodzi, nie stanowią mienia opuszczonego i z tych względów postanowieniem z 5 czerwca 2019 r. oddalił apelację od wyroku Sądu Rejonowego w Otwocku z 28 marca 2015 r.

Skargę kasacyjną od postanowienia z 5 czerwca 2019 r. złożył wnioskodawca – Skarb Państwa, reprezentowany przez Starostę Otwockiego oraz Nadleśniczego Nadleśnictwa C., zaskarżając je w całości. Zarzucił naruszenie art. 382, art. 2228 Kodeksu Napoleona w związku z art. 1 i 2 dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z 30 listopada 1939 r. o nieważności aktów prawnych władz okupacyjnych (Dz.U. Nr 102, poz. 1006, art. 2230 Kodeksu Napoleona, art. 296 i 298 Dekretu - Prawo rzeczowe z 11 października 1946 r. oraz art. 724 w związku z art. 718 Kodeksu Napoleona.

Na tych podstawach wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu Warszawa-Praga w Warszawie do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzucając naruszenie art. 382 k.p.c. skarżący podniósł, że Sąd drugiej instancji miał oprzeć rozstrzygnięcie tylko o część materiału dowodowego dotyczącego możliwości faktycznego posiadania nieruchomości przez wstępnych uczestniczki L. H., co miało doprowadzić do posłużenia się domniemaniami prawnymi w celu ustalenia stanu faktycznego sprawy i co miało istotny wpływ na wynik sprawy i skutkowało błędnym zastosowaniem przepisów prawa materialnego w wykładni przedstawionej przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z 19 czerwca 2018 r., która była wiążąca dla sądu drugiej instancji. Tak skonstruowany zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. nie może odnieść skutku, gdyż skarżący nie wskazał konkretnie, które elementy materiału procesowego (które konkretnie dowody względnie ustalenia faktyczne) miały zostać pominięte przez Sąd drugiej instancji, lecz ograniczył się jedynie do twierdzenia, że te bliżej nieokreślone elementy Sąd ten miał zastąpić domniemaniami prawnymi.

Formułując z kolei zarzuty naruszenia prawa materialnego skarżący oparł się na założeniu, że w sprawie nie ustalono faktu posiadania nieruchomości przez N. Ś. w chwili śmierci, podczas gdy sąd drugiej instancji wprost stwierdził ten fakt i wywiódł z niego skutek w postaci wejścia w posiadanie nieruchomości przez H. Ś. w wyniku spadkobrania. Powoduje to, że bezzasadne są kasacyjne zarzuty naruszenia prawa materialnego zmierzające do wykazania, że Sąd drugiej instancji wadliwie zastosował domniemania prawne dotyczące posiadania. W rezultacie skarga kasacyjna skarżącego nie ma usprawiedliwionych podstaw i jest bezzasadna, a jako taka podlegała oddaleniu.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ oraz art. 520 § 2 w związku z art. 391 § 1 i z art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

[SOP]

[ms]